

David KRÁMSKÝ, Filosofické základy psychologie morálky, Liberec: Nakladatelství Bor, 2015, 175 s., ISBN 978-80-87607-43-5.

Pojem morálky má dvě významové roviny: zaprvé morálka jako společensko-historický jev vystupující, zjednodušeně řečeno, jako soubor morálních norem či hodnot; zadruhé morálka jako osobní fenomén, jako soubor psychických vlastností (či vnitřních dispozic) osobnosti. Morálka jako fenomén tedy vystupuje nejen jako etika, věda o morálce (či v postmoderním zjednodušení jako deontologie, tj. věda o povinnostech), nýbrž má také řadu inter- nebo trans-disciplinárních oblastí či oborů, zejména sociologie a psychologie morálky. Autor námi recenzované knihy je filosof, který si vzal za úkol předložit filosofické základy psychologie morálky, jak ostatně zní název jeho knihy. Osobní morálku či moralitu, která je předmětem psychologie morálky jako empirické vědy, se pokusil podložit či představit z hlediska tří základních témat vyjádřených koncepty: morální smysl, morální mysl a morální jednání. Základním filosofickým, ale i psychologickým problémem etiky, a tedy i psychologie morálky, je jak z toho, co je, má být odvozeno to, co být má z hlediska mravního. Toto je výchozím sporem mezi různými etickými systémy, vyjma křesťanské etiky, kde to, co být má ve smyslu mravním, je zvěstováno jako boží pravda (ens verum et bonum Tomáše Akvinského). Akademické učebnice psychologie morálky se ovšem snaží být v tomto směru neutrální, většinou však ne zcela objektivní, když se snaží některá fakta uspořádat, či lépe řečeno, vtěsnat do svého výchozího rámce, jímž je evolucionismus (známé přeprogramované tendence lidí k recipročnímu a příbuzenskému altruismu). Zájemce o psychologii morálky proto s jistou zvědavostí bere do rukou knihu D. Krámského a lze říci, že nebude zklamán – je to dílo s pečlivě uspořádanými empirickými fakty a podnětnými filosofickými idejemi, které je nepochybně obohacením nepočtené odborné literatury v daném oboru.

Po pečlivém rozboru etymologických kořenů pojmu morálka a etika u Aristotela a dalších filosofů dospívá ve shodě s Kantem k následujícímu rozlišení pojmů morálky a mravu (s. 20 násl.): „budeme v souladu s teoretickými zvyklostmi pro teoreticky nereflektované způsoby chování pojem morálka a pro teoretickou racionální reflexi morálky řecké slovo etika“; následně pak tento zajímavě pojatý přístup ještě shrnuje ve výroku: „morálku lze pojímat jako takový způsob chování, jenž odpovídá obyčejům, zvykům a normám“, přičemž zdůrazňuje, že „vázanost morálky k normám a zvykům je činí kulturně relativní“. Bylo by možné ještě uvažovat o dalších vztazích takto pojaté morálky, např. k pojmům povinnost, ukázněnost a dalším. V psychologii morálky existuje řada otevřených problémů, např. celá řada psychologů, mezi nimi G. W. Allport (1961) poukázal na „komplikace, jímž se vystavují badatelé chtějící zkoumat etické kvality“, jiní klíčovou problematiku zredukovali na kognitivistický přístup (J. Piaget, L. Kohlberg). Krámský se proto soustředil na výše zmíněné aspekty dané problematiky a jejich pečlivou konceptualizaci a např. úzký kognitivi-

smus překonává konceptem „morální mysli“. Nemůžeme se zde zabývat podrobnostmi autorova pojetí morálního smyslu, morální mysli a morálního jednání, můžeme jen s potěšením konstatovat, že náš autor vytvořil dílo hodné úcty pro svůj záběr, přísnou systematickosti výkladu a pečlivou analýzu empirických fakt a řady teorií psychologie morálky. Pozoruhodných je několik jeho závěrečných výroků, které jsou nejvýznamnějším, protože nejbystřejším, příspěvkem k současné psychologii morálky, výroků směřujících k pojetí podstaty osobní morality (s. 150 a násl.): „Morálka není jen záležitostí morální úvahy a morálního citu, ale primárně čestného, odváženého a statečného činu. Člověk, který ví a cítí, co je správné učinit, by podle toho měl jednat. Avšak právě zde je ten problém propastného rozdílu mezi vědomím a citem, jak by měl člověk jednat, a tím, jak posléze skutečně jedná, jak své představy a pocity o správném jednání je schopen reálně a fakticky naplnit“. Je to, jak autor naznačuje dále, otázka „integrity osobnosti ... kdy si Já na základě jednání váží (ve smyslu úcty) sebe sama jako člověka morálního a řádného, jako člověka jednajícího podle svého nejlepšího svědomí a vědomí“. Autor dle svého vyjádření v této své knize představil „koncept morálně jednajícího člověka, který se za své činy nemusí stydět“. Řečeno termíny vnitřního odměňování a trestání sebe sama, jimiž byl překonán jeden z největších omylů behaviorismu postaveného na výhradně zvenčí řízeném chování člověka – motivujícím činitelem morálního jednání jsou pocity hrdosti či studu ze sebe sama jako zvnitřněné imperativy vycházející z identifikace duchovních hodnot.

Milan Nakonečný
(TF JU, nakonecny@tf.jcu.cz)